

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

FutuReg Polgári Társulás

KidSAFEdu-online biztonság gyerekeknek a határmenti térségben

SKHU/WETA/1901/4.1/317

Helyzetfelmérés a szlovák határmenti térségben

- 2021, FutuReg
- ISBN 978-80-973227-7-1

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

Tartalom

Előszó.....	3
A felmérés célja	4
A partnerségi projekt bemutatása	4
A felmérés geográfiai határai	6
A szlovák kutatási minta bemutatása.....	7
Partner iskolák bemutatása	7
Duna utcai Gimnázium	7
Adventim Magán Szakközépiskola - SOSADVENTIM	9
A felmérési minta és a digitális világ témájának kapcsolata	10
Online bántalmazás	11
A felmérés elemzése, értékelése.....	15
Demográfiai adatok	16
A gyermekek véleménye illetve tapasztalataik	19
Ha jelentetted az online zaklatással kapcsolatos eseted, kinek mondtad el?.....	21
Mit szeretnél, hogy a felnőttek tudjanak a cyberbullyingról?.....	24
Záró gondolatok	30
Források:.....	32

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

Előszó

Bár a Covid-19 okozta járvány időszaka lecsengeni látszik, mégis komoly következményeket hagyott maga után ez a világra zúduló betegség. Az emberiség nagy része arra kényszerült, hogy otthon maradjon, és igyekezzon az eddig megszokott munkát és iskolai teendőket az online világba átvinni. Ez egy hatalmas életmódváltás volt mind a felnőttek, mind a gyermekek számára. Bár az akadályt az emberiség villámgyorsasággal hidalta át, mint minden másnak, ennek az online életnek is előjött a sötét oldala. Megtöbbszöröződött az internetes bűncselekmények és átverések száma és egyre ismertebbé vált a kifejezés: cyberbullying.

Éppen ezért roppant fontosnak tartjuk, hogy foglalkozzunk ezzel a jelenséggel. Az KIDSAFEDU projekt keretében készült felmérés célja, hogy a szlovák határmenti térségben képet kaphassunk a gyerekek, fiatalok biztonságos internethasználatáról, feltérképezzük az online térben megjelenő bántalmazás mértékét, az erről való tudásukat illetve a helyzetre adott lehetséges megoldási válaszaikat.

A partnerségi együttműködés keretében a kutatásban 10 iskolát kerestünk meg, melyből 5 bekapcsolódott általános és középiskolákat egyaránt, mivel a célcsoportunk 10-18 éves gyerekek bevonását tervezte. Az aktívan részt vevő iskolák száma 6 lett. A felmérés során célunk nem az volt, hogy az egyes iskolákra vonatkozó közös vagy éppen eltérő pontokat állapítsunk meg a két ország közt, mindinkább általánosságban voltunk kíváncsiak a gyerekek, fiatalok válaszaira, hiszen ők a leghitelesebb forrásai annak, hogy mi történik velük a digitális térben, mennyire vannak felkészülve egy bántalmazó helyzetre, vagy éppen arról is képet kaphatunk, hogy az életükben ki az a személy, akiben megbíznak, akihez fordulhatnak bármilyen helyzetben, legyen szó akár online bántalmazásról.

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

1.A felmérés célja

A jelen felmérés célja a projekt együttműködő iskoláinak feltérképezése, a határmenti térségre való különös tekintettel. Ezek az iskolák a projekt során az eseményeken és képzéseken is részt vettek. Továbbá célunk az volt, hogy a kutatás eredményének ismeretében még nagyobb rálátásunk lehessen e téma kapcsán, hogy jobban és hatékonyabban tudjunk segíteni számukra, leginkább a megelőzésre helyezve a hangsúlyt. Hiszünk abban, hogy ha rendelkezésre áll kellő mértékű információ, akkor akár elkerülhető lehet, hogy a gyerekek, fiatalok áldozattá váljanak mind az online mind az offline térben. A partnerségi együttműködés keretében a kutatásban 10 iskolát kerestünk meg, általános és középiskolákat, mivel a célcsoportunk 10-18 éves gyerekek bevonását tervezte. Az aktívan részt vevő iskolák száma 6 lett. A felmérés során célunk nem az volt, hogy az egyes iskolákra vonatkozó közös vagy éppen eltérő pontokat állapítsunk meg a két ország közt, mindinkább általánosságban voltunk kíváncsiak a gyerekek, fiatalok válaszaira, hiszen ők a leghitelesebb forrásai annak, hogy mi történik velük a digitális térben, mennyire vannak felkészülve egy bántalmazó helyzetre, vagy éppen arról is képet kaphatunk, hogy az életükben ki az a személy, akiben megbíznak, akihez fordulhatnak bármilyen helyzetben, legyen szó akár online bántalmazásról.

1.1.A partnerségi projekt bemutatása

A projekt célja, hogy támogatást nyújtson a szlovák- magyar határ menti régió nyugati határtérségében oktatási intézményeknek, szülőknek és családoknak egyaránt a biztonságos online jelenlét és oktatás terén, digitális tudástár segítségével az internetes zaklatás kezelése és megelőzése érdekében és a bevált gyakorlatok határon átnyúló cseréje és a szervezeti hálózat kiépítése a hosszútávú célkitűzés.

KÖZVETETT CÉLOK

- A határokon átnyúló kohézió és együttműködés erősítése az online oktatás területén

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

- A kölcsönös megértés és közelítés javítása a nyugat - szlovákiai és észak-magyarországi oktatási intézmények és szakmai szervezetek közt
- Megosztott határokon átnyúló identitás létrehozása az oktatásban és online térben

KÖZVETLEN CÉLOK

- Módszertani csomag kidolgozása az oktatók számára az online zaklatás kezelésére és megelőzésére
- Speciális képzési terv kidolgozása és tesztelése az oktatók és a szülők számára
- Mediációs konfliktusoldó oktatási program kidolgozása és bemutatása a határmenti régió iskoláiban
- Az internetes biztonság ne legyen tabu téma
- olyan kampány a cél, amely arra készíti az embereket, hogy nyilvánosan beszéljenek az online zaklatásról, nemcsak amikor már találkoznak vele

A projekt határokon átnyúló megközelítése erős. A tervezett tevékenységek Szlovákia és Magyarország oktatási, érdekvédelmi szereplőit vonják be. Az online zaklatás az iskolák és családok nemzetközileg is aktuális jelensége. A magyar vagy szlovák oktatási rendszer önmagában nem elegendő a probléma csökkentéséhez. A Szlovákiában és a Magyarországon egyaránt alkalmazott képzés hozzájárul a negatív téma pozitív feldolgozásához.

2019-ben minden második szlovákiai magyar iskolás szerint online, interaktív, érdekes gyermekjogi tudástár kell.(FutuReg, KJI, 2019)

A tanulók és tanárok számára készült kézikönyv kétnyelvű változatban elősegíti a szinergikus kölcsönhatást és elfogadást. A kutatás és a bevált gyakorlatok gyűjtése jellegénél fogva határokon átnyúló jellegű lesz

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

1.2.A felmérés geográfiai határai

A projekt határon átnyúló tevékenységei Szlovákia és Magyarország oktatási szereplőit vonják be élesebb együttműködésbe. Az online zaklatás az iskolák és modern családok, de ugyanakkor minden ország minden gyermekének nemzetközi jelensége.

A magyar vagy szlovák oktatási rendszer önmagában nem elegendő ahhoz, hogy csökkentse az online problémák szintjét, ugyanakkor jogilag is reagáljon a legújabb igényekre, s mindezt a gyermekeknek érthető és érdekes módon tegye.

A Szlovákiában és a Magyarországon egyaránt alkalmazott képzés hozzájárulna ennek a negatív hatásnak a csökkentéséhez, valamint a kritikus gondolkodást támogató edukációs platformok létrehozásához.

A 2021-2027 programozási időszakban az EU oktatási irányelvei prioritásként kezelik az online oktatást, ezért fog a projekt erre a problémára határmenti elvekkkel is reagálni. A tanulók és tanárok számára készült kézikönyvet kétnyelvű változatban lesz a határ mentén hozzáférhetővé, amely elősegíti a kölcsönös szociális kohéziót.

A kutatás, tapasztalatcsere, a felmérés adatainak gyűjtésekor az EU Safer Internet stratégiája miatt határokon átnyúló jellegűvé emeli a közös jó-gyakorlatokat (best practice). Szoros együttműködési megoldásokat vár más szakemberektől is a DIGITALSKILLS Hackaton során.

A projekt célkitűzései azért is határon átnyúlóak, mert helyi szinten kevesebb a tapasztalat, a szakmai tudás a szlovák oldalon gyengébb. Ezt a magyar szakmai partner szaktudása tudja kiegyensúlyozni, kapcsolatban áll olyan szervezetekkel, mint pl. a Eurochild, míg helyi szinten ez a Szlovákia Gyermekeiért Alapítvány.

Nagyszombat megye a nyugati határtérségben több magyar oktatási intézmény fenntartója, ez a fajta szlovák- magyar határon átnyúló gyermekjogi projekt egy másik fontos témát is feldolgozhat, a kisebbségben élő gyermekekét.

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

Mivel a két ország szomszédos, történelmük, kultúrájuk hasonló, a hasonló oktatási modelleken működő két közösség szinergikus megoldási folyamatokat találhat, mely mindkét rendszerben működőképes.

A jelen felmérés célja a projekt együttműködő iskoláinak feltérképezése, a határmenti térségre való különös tekintettel. Ezek az iskolák a projekt során az eseményeken és képzéseken is részt vettek.

2.A szlovák kutatási minta módszertanának bemutatása

A FutuReg és a Hintalovon Alapítvány közös munkája 2021 januárjában indult el. A kérdőíveket online küldtük el az iskoláknak vagy az önkormányzatoknak. A legtöbb esetben az iskolák az online módszert helyezték előnybe, azonban a békei alapiskola esetében nyomtatott verziójuk volt, mivel szociálisan hátrányos helyzetű iskolával volt dolgunk. Hiszünk az összefogás erejében, abban is, hogy a gyerekjogok védelme határoktól független és nem utolsó sorban ily módon lehetőségünk van közösen gondolkodni egymástól tanulni a közös cél érdekében, hogy gyerekeink biztonságosabb körülmények között boldogan fejlődjenek.

Azokat az iskolákat szólítottuk meg, akikkel a legintenzívebb együttműködésünk van, igyekeztünk minden megyét képviseltetni. Az iskolák bemutatása, akik a felmérésben részt vettek megyék szerint: Nagyszombat megye-

1. Nagyszombat Megye: Dunaszerdahelyi járás: Békei Magyar Alapiskola,
2. Nagyszombat Megye: Dunaszerdahelyi járás: Adventim Magán Szakközépiskola
3. Pozsony Megye- Pozsonyi Duna utcai Alapiskola és Gimnázium
4. Nyitra Megye Ógyallai Szakközépiskola,
5. Nyitra Megye Érsekújvári Czuczor Gergely Alapiskola

2.1.Partner iskolák bemutatása

2.1.1Nádszegi Alapiskola

Az alapiskola diákjai az interjú megbeszélésekben vettek részt mediáció során májusban és júniusban. Az alapiskola és óvoda egy térben helyezkedik el. Nádszeg község óvodafelújításra

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

pályázott a szűkös körülmények miatt. Ez egy új pavilon megépítését jelentette, a meglévő pavilonok részleges rekonstrukcióját és a konyha korszerűsítését is. Az új pavilon felépítése után sor került annak berendezésére is, új kis ágyak, szekrények, játékok kerültek megvásárlásra. Ugyanezen tételek megvásárlásra kerültek a másik kettő régi építésű pavilonban is, ahol ezeken kívül sor került még a szociális helységek rekonstrukciójára, teljes festésre és lámpatestek cseréjére. A falu oktatási kulturális téren nagyon aktív, iskolája részt vett a FutuReg PT eddigi kutatásaiban. A partner már együttműködött a *Posztolható -e a gyermekkor c.* beszélgetőest során, ahol több szakember válaszolt a helyi oktatási intézmények kérdéseire. Az önkormányzat kísérleti iskolát adott a projekthez, ahol a pozsonyi és budapesti jó példa alkalmazható a jogi, IKT eszközök fejlesztésével. A projekt partner szerepe a helyi iskola, önkormányzati kapacitások, képzési helyszínek, valamint helyi diákok bevonása.

2.1.2 Pozsonyi Duna utcai magyar tannyelvű Alapiskola és Gimnázium

Elsőként a Duna utcai gimnáziumot kértük fel mint a Synergic PT projekt partnerét, az iskola a felső tagozatot szólította meg. A gimnázium százegy éves volt idén különböző iskolák nevét viselte. Európai Parlament 2017-től minden tagállamban elindította Nagykövet Iskolája programját. A program célja a fiatalok figyelmének felkeltése Európa és az európai parlamenti demokrácia iránt: a tanév során különféle iskolán belüli és kívüli programon keresztül aktív ismereteket nyújtva nekik az Európai Unióról és különösen az Európai Parlentről. Az Európai Parlament Nagykövet Iskolája programban részt vevő diákok és tanárok ismerik az európai polgári szerepvállalás kínálta lehetőségeket és az Európai Parlament szerepét a döntéshozatali folyamatban. Ily módon a cél a fiatalok felvilágosítása arról, hogy milyen cselekvési lehetőségeik vannak. A programban a középfokú oktatási intézmények vehetnek részt. Az Európai Parlament Kapcsolattartó Irodája törekszik arra, hogy a programban gimnáziumok, szakgimnáziumok és szakközépiskolák egyaránt részt vegyenek. A program keretében egy koordinátor pedagógus és a vele dolgozó elkötelezett diákcsoport munkája alapozza meg az iskola felkészülését a minősítést jelentő plakett tanév végi elnyerésére, majd a Nagykövet Iskolája programban való további részvétel folytatására. A tan éveken átnyúló program úgy épül fel, hogy minden tanévben új iskolák csatlakoznak. Weboldal: www.mtag.sk

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

1.1.3. Érsekújvár: Czuczor Gergely Alapiskola és Pázmány Péter Gimnázium

Az iskola nagyon gazdag pályázati tapasztalatokkal rendelkezik, melyet jelen együttműködésben is kamatoztatni tudott. Projektösszefoglaló: Erasmus A projekt címe : Poliuniverzum az iskolai oktatásban A projekt a Saxon Szász János képzőművész által feltalált Poly- Universe geometriai képességfejlesztő játékon alapszik. Az eszköz újdonságértéke az alapformákban rejlő léptékváltásos szimmetriájában és az ehhez rendelt színek kombinációs rendszerében van. Széles spektrumban használható, hatással lehet az oktatásra, különösen a geometria és a kombinatorika területén alkalmazható.

A célja a PUSE matematikai és oktatási módszertan kifejlesztése és tesztelése az EU-iskolákban, a résztvevő tanárokkal és diákokkal együttműködve. A „Tökéletesedjünk” címet viselő komplex közös projekt 4 szakterületre irányul: A nyelvek elsajátításában való tökéletesedés, a természettudományi tantárgyakban való tökéletesedés, az inkluzív iskolai környezet kialakításában való tökéletesedés, az iskola vezetésében és menedzselésében való tökéletesedés. A második leggyakoribb minta az érsekújvári alapiskolából vagy a gimnáziumból származik weboldal: <https://www.czuczora.eu/>

2.1.5. Adventim Magán Szakközépiskola -

Egységes iskolai irányzat, mely újonnan alakult iskola, mely a gasztronómiai területekre szakosodik. Hangsúlyt fektet az iskola a professzionalitásra és a szakmaiságra – tanároknál, diákoknál egyaránt. A tanárok egytől egyik szakemberek a területeiken és a diákoknál arra összpontosítanak, hogy érvényesülni tudjanak a jövő munkapiacán. Ingyenes tanulást biztosít, annak ellenére, hogy magán iskola, diákjainknak nem kell a tanulmányaikat téríteni Duális képzési rendszer, a diákokat motivációs tanulmányi ösztöndíjakkal motiválja az iskola, Nagyszombat Megye közreműködésével ingyenes szállítást és havi ösztöndíjakat tud biztosítani. Hangsúlyt fektet a képességek elsajátítására a helyi magyar és szlovák gasztronómia területén szakkörök szervezésével és különféle gasztronómiai versenyeken való részvétellel. Lehetőség a fizikai adottságok fejlesztésére a testnevelési órákon kívül is, szakképzett edzőkkel az erőnléti sportágakon belül. a tanulmányok folytatására felépítményi

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

szakokon., a levelezős formában való tanulásra., valamint alacsonyabb fokú középiskolai végzettség megszerzésére. Az Európai Unió képzési projektjeiben való részvételi lehetőség is biztosítva van az iskola által diákok ingyenesen a pénzügyi függetlenségről és a vállalkozás alapjairól. Weboldal: <https://ssosadventim.edupage.org/>

2.1.6. Békei Alapiskola

Az iskola hátrányos és roma diákok kisiskolája, 3 pedagógussal, melyből 1 asszisztensi pozíció, ezért lehetséges az egyéni hozzáállás a diákokhoz. Az oktatás biztosítása egészségügyileg hátrányos helyzetben lévő diákoknak. Biztosított az iskolai pszichológus és tanári asszisztens az egészségileg hátrányos helyzetű diákok számára. A kellemes vidéki környezetben nagyon gazdag diákélet és kellemes környezet a stressz faktorok eliminálásával, új oktatási formák és módszerek.

2.2. A felmérési minta és a digitális világ témájának kapcsolata

Az iskolák mindegyikével hosszabb ideig tartó oktatási tapasztalatunk van. Az iskolai bántalmazás projektje a *Többet joggal mint erőszakkal*. A digitális világ hatalmas fejlődésével és térnyerésével együtt új kihívások, jelenségek jelentek meg, vagy a már meglévő társadalmi kapcsolódások, viselkedési attitűdök találtak maguknak új teret. Jelen kutatásunk fókuszja a digitális világhatalmas témakörében a gyerekek online biztonsága, azon belül is az online térben megjelenő zaklatásra, bántalmazásra igyekszünk helyezni a hangsúlyt.

A gyerekek biztonságos értelmi, érzelmi, testi, szexuális fejlődése kapcsán is újfajta kihívások és ezzel együtt feladatok jelentek meg. A gyerekjogok betartása, annak figyelembe vétele és védelme ugyanannyira fontos a digitális térben is, mind a valóságos környezetben.

Mi az, ami a leginkább fenyegető ebben a kérdésben? Az internet óriási eszközt jelenhet a saját személyes életünkben vagy akár globálisan a világ működésére nézve is. Határtalan információ mennyiség, könnyebb ügyintézési lehetőségek, tudás kincsestára, és a sor szinte végeláthatatlan. Mi jelentheti mégis a veszélyt, miben rejlik a veszély gyerekeink, fiataljaink számára?

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

2.3. Online bántalmazás

Ahogy felmérésünkben is koncentráltan a cyberbullying jelenségre figyeltünk, így ennek kapcsán a veszély lehet a kiszolgáltatottság, a könnyű és korlátlan elérhetőség, az arctalan, vagy anonim közeg, a rendszeresen vagy akár csak alkalomadtán felbukkanó bántalmazó, az érzés, hogy nem tudod, mikor és mi történhet veled, és, hogy mindezt ki vagy kik követik el.

Az online térben történő szociális kapcsolatok is másféle módon működhetnek, másféle kommunikációs sémákat használva. Számítalan felület áll rendelkezésre, vehető igénybe, szinte korhatár nélkül. A gyerekek, kamaszok életében a társas kapcsolatok a legfontosabbak és a social média felületei ebben segíti őket, lehetővé teszi, hogy barátaikkal, családtagjaikkal, vagy sokkal tágabb értelemben is, folyamatos kapcsolatban legyenek egymással, képeket, tartalmakat osszanak meg magukról. Ezek a közösségi oldalak azonban teret adnak számítalan veszélyhelyzetnek is, magának a cyberbullyingnak. A megosztott információk, kommentek utat engednek a bántalmazási formáknak is, az én határok, a komfort zónákra extrém terhelés hárulhat. A digitális világ életünk része, ezen változtatni nem lehet és nem is szükséges. Abban viszont felnőttként a miénk a felelősség, hogy észre vegyük és tegyünk érte, hogy gyermekeink az online térben is biztonságban lehessenek.

Bár az internet sosem lesz 100%-ig biztonságos felület, törekednünk kell arra, hogy a gyermekek számára minél jobban azzá tegyük. A fejlett technológia segítségével már rengeteg program és applikáció törekszik a gyermekek biztonságára. Vegyük például a Youtube által biztosított YouTube Kids alkalmazást, ami korlátozza a gyermekek videó nézési lehetőségeit ezen a platformon, de ezen kívül be lehet állítani jelszószóféket, amik a jelszóinkat védik és tárolják.

Viszont az interneten folyamatosan új közösségi hálózatok és játékok bukkannak fel, amelyek nem mindig tudják garantálni a megfelelő online biztonságot a felhasználók számára. Már csak azért sem, mert ezekre a platformokra bárki regisztrálhat, és bárkinek kiadhatjuk magunkat egy-egy álprofil mögé bújva, aminek az áldozatai lehetnek a gyerekek is.

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

A London School of Economics and Political Science felmérése szerint a 9–17 év közötti szlovákiai gyermekek többnyire okostelefonon keresztül férnek hozzá az internethez, 72%-uk pedig naponta. Az internet használatának legfőbb motivációja a szórakozás és a társadalmi interakció, a hétvégén pedig növekszik az internethasználat. A 9–12 éves gyermekek 56 százaléka hetente legalább egyszer ellátogat egy közösségi oldalra annak ellenére, hogy az ilyen használatra vonatkozó általános életkorhatár 13 év, és csak a szülők 20% -a nem engedélyezi számukra a közösségi oldal használatát.¹

Tehát elmondhatjuk, hogy hazánkban a gyermekek majd háromnegyedének van internet hozzáférése, amit általában játékokra és közösségi élet fenntartására használnak, és a kisiskolás gyermekek több mint fele találkozik hetente sociális media világával.

Bár a rendszeres internethasználatnak meg vannak a maga lehetőségei és előnyei, a gyermekeket és felnőtteket is egyaránt veszélyeztet a cyberbullying, avagy az internetes zaklatás jelensége.

A cyberbullying szó eredete a kétezres évek elejéhez nyúlik vissza. Bill Belsey egy kanadai általános iskolában tanár moderált egy weboldalt az általános zaklatás megelőzéséről, és 2003-ban, amikor a fiatalok az online fórumokon elmesélték az őket érő online bántalmazásokat, Belsey létrehozott egy weboldalt a www.cyberbullying.ca címen. A honlap a mai napig működik.²

Belsey akkoriban megfogalmazta a cyberbullying első definícióját, amely így hangzik:

„Az online zaklatás olyan információs és kommunikációs technológiák használatát foglalja magában, mint az e-mail, mobiltelefon és személyhívó szöveges üzenetek, azonnali üzenetküldés, rágalmazó személyes webhelyek és rágalmazó online személyes közvélemény-

¹ Izrael, P., Holdoš, J., Ďurka, R., Hasák, M. (2020). EU Kids Online IV v Slovenskej republike. Slovenské deti a dospievajúci na internete: Správa z výskumu. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku.

² Belsey, B. (2004). Cyberbullying. Retrieved July 15, 2004 from www.cyberbullying.ca

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

kutatói weboldalak, hogy támogassák az egyén vagy csoport szándékos, ismételt és ellenséges viselkedését, melynek célja másoknak ártani.³” (Belsey, 2004)

Bár az idők múlásával a platformok megváltoztak, a technika fejlettebb lett, a cyberbulling alapja ugyanaz maradt: bántani másokat az online térben.

Az online zaklatás megnyilvánulási formái között említhető a bántó, gyűlölködő tartalmak küldése, pletykák terjesztése online, valamint a megszegyenítő képek és videók megosztása az interneten. Nancy Willard, a cyberbulling témakörével sokat foglalkozó író a következő formákra osztja szét az online zaklatást:

Flaming („lángháború”) - dühös, durva, vulgáris üzenetek küldése egy személynek vagy személyeknek privát módon vagy online csoportnak.

Harrasment (támadás sorozat) - ismétlődő sértő üzenetek küldése egy személynek.

Denigration (befeketítés)- Hírnév rontására alkalmas pletykák vagy szóbeszéd küldése, terjesztése valakiről.

Exclusion (kiközösítés)- Az online közösség egy tagjának a csoportból való kirekesztése.

Impersonation (személyiséglopás) Az elkövető egy másik, létező személy online profiljában jelenik meg, és hírnevének rontására alkalmas üzeneteket küldözget a nevében.

Outing (kibeszélés) Titkok, pletykák vagy egyéb személyes információk engedély nélküli megosztása másokkal.

Trickery („trükközés”, becsapás) Személyes adatok csalással, megtévesztéssel történő megszerzése valakitől, majd ennek az információnak, adatnak a megosztása a közösséggel.

Sexting - Az elkövető szexuálisan provokatív és saját maga által készített meztelen vagy félig meztelen képeket vagy nyíltan szexuális tartalmú szöveget küld el online valakinek. A

³ Ibid.

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

legnagyobb figyelmet a meztelen képek küldése kapja, mert az ilyen felvételek további, széles körű terjesztése sokkal valószínűbb, és a fiatalokat nagyobb kockázatnak teszi ki.⁴

Megelőzés és a probléma kezelése

Bár a fentiek riasztó képet festhetnek fontos, hogy tudjuk, van megoldás: A szülőknek először is fel kell térképezni és elfogadni az internet létjogosultságát a mindennapi életben. Ha elveszük a gyermek telefonját vagy számítógépét, az nem féltétlenül jelent megoldást és téves képet festhet arról, hogy kontrolálják a helyzetet. Ráadásul a gyermeknek joga van a magánélethez, és ahhoz, hogy az üzeneteit senki ne tudja elolvasni.

A szülők legfontosabb eszköze a nyitott kommunikáció és bizalom felépítése. Fontos, hogy a mindennapi életünkben használt eszközök, mint például az internet, beszédtema legyen, hogy a gyerekek azt érezhessék, hogy nem lesz részük elutasításban, bármit is osztanak meg a szüleikkel.

Ha már jelen van a probléma, akkor fontos, hogy a szülő bevonjon más felnőtteket is a gond megoldásába. Bátran forduljon a szülő tanárhoz, pszichológushoz vagy terelje jogi útra a problémát.

Továbbá érdemes lementeni a zaklató üzeneteket, képeket, tartalmakat, ez majd szükséges lehet arra az esetre, ha a zaklatót letiltanánk, vagy saját maga törölné üzeneteit illetve profilját.

Megelőzésésképpen ajánlott a gyermekkel együtt utána nézni az oldalak biztonsági beállításainak, amelyeket a gyermek látogat.

Ha esetleg a szülő úgy érzi, hogy nem tudja kezelni a helyzetet, és nem tudja, kihez forduljon, kérjen szakmai segítséget, például jogi, szociális, pszichológiai segítséget, információkat a szülőknek létrehozott segélyvonalakon és az alábbi elérhetőségeken Szlovákiában:

- 116 111

⁴ Domonkos Katalin: [*Cyberbullying: zaklatás elektronikus eszközök használatával*](#). ELTE PPK, 2014. (Hozzáférés: 2020. január 20.)

Partnerséget építünk

www.rdvegtec-spf.eu

www.skhu.eu

- <http://www.lidi.sk/dospeli/rodicovska-linka/>
- <https://kek-vonal.hu/aggodom-egy-gyerekert-2/>

Nem szabad elfeledni, hogy a gyermekek biztonsága a legfontosabb. Ebben az időszakban formálódik és forr ki a személyiségük. Minden elhamarkodottan vagy egyáltalán nem kezelt probléma kihat a további életükre, ezért a felnőtteknek a legfontosabb feladata, hogy óvja őket azoktól a jelenségektől, amelyek komoly veszélyt jelenthetnek számukra.

3.A felmérés elemzése, értékelése

A FutuReg és a Hintalovon Alapítvány közös munkája 2021 januárjában indult el. A kérdőívek online kerültek kitöltésre majd feldolgozásra Excelben.

Ahogy a két szervezet az összefogás erejével mindkét országban implementálta a projektet, megmutatkozott, hogy a gyerekjogok védelme határoktól független és nem utolsó sorban így módon lehetőség nyílt közösen gondolkodni, egymástól tanulni a közös cél érdekében, hogy gyerekeink biztonságosabb körülmények között boldogan fejlődjenek.

Azokat az iskolákat szólította meg a FutuReg, akikkel a legintenzívebb együttműködés bizonyult az elmúlt 5 év során a szervezet igyekezett minden megyét képviseltetni.

Az online kérdőíves felmérésen alapuló kutatásunk során 55 szlovákiai iskolában kitöltött kérdőívet kaptunk meg, ennek a kiértékelését, elemzését az alábbiakban mutatjuk be.

3.1.GDPR információk

Nagyon fontosnak tartjuk, hogy a gyerekek is megfelelő információkhoz jussanak az őket érintő ügyekben, így a jelen kérdőíves kutatás kapcsán is. Az online forma sok esetben jelenthet könnyebbséget a kitöltés tekintetében, hiszen az anonimitás egyértelmű, a válaszadásokban arc nélkül maradhatnak, mint ahogy az online térben is, akár. Másrészt persze előfordulhatnak kételyek, kérdések egy-egy kérdés, téma kapcsán, melynek azonnali megválaszolása így formán nem lehetséges.

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

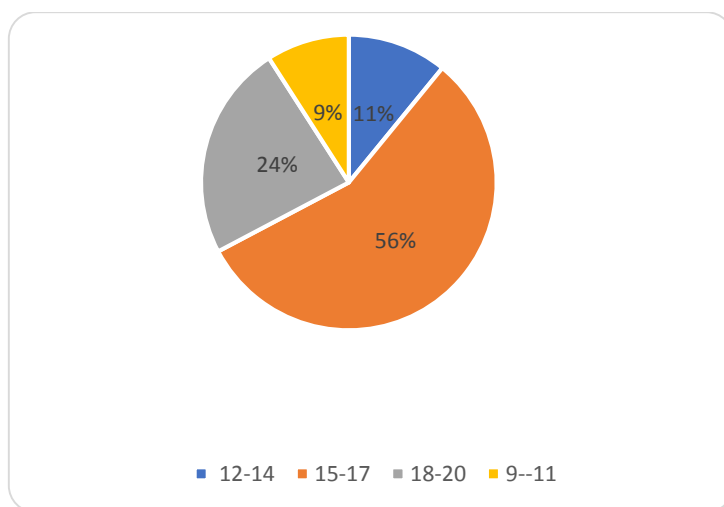
www.skhu.eu

A kérdőív első kérdései tehát arra vonatkoznak, hogy a mennyire értette meg a kérdőív célját, hozzájárul-e a véleménye, válaszai feldolgozásához, adatvédelmi tájékoztatónkat elolvasta-e és, hogy szülei beleegyezésével vesz-e részt a kérdések kitöltésében.

A válaszadók közül szinte valamennyien úgy nyilatkoztak, hogy megértették a kérdőív célját. Nagyobb százalékban hozzájárultak véleményük összegzéséhez és annak felhasználásához, szintén nagyobb részben elolvasták az adatvédelmi tájékoztatót is. 65,4% jelölte meg, hogy szüleiket is tájékoztatták a felmérésről és a kérdőív kitöltéséről.

3.2. Demográfiai adatok

A kutatások során a demográfiai adatokkal kapcsolatos kérdések is szükségesek, a felmérés ezeket az adatokat is magában foglalja, úgy, mint életkor, nem.

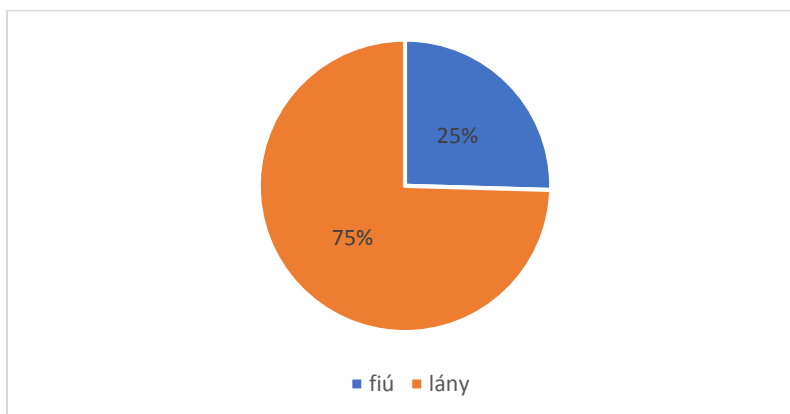
1. Grafikon: életkor

A kérdőív során leginkább a 15-től 17-éves korig képviseltették magukat a diákok, ami a diákok 57%-át jelenti. Utánuk következik a 18 és 20 évesek korosztálya 24%-kal, 12-14 éves a kitöltők 11%-a volt és kitöltők mindössze 9%-a volt 9-11 éves. Elmondható tehát, hogy jellemző a tinédzserek részvétele, és a középiskolások száma a legmagasabb, ami a minta több mint a felét teszi ki.

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

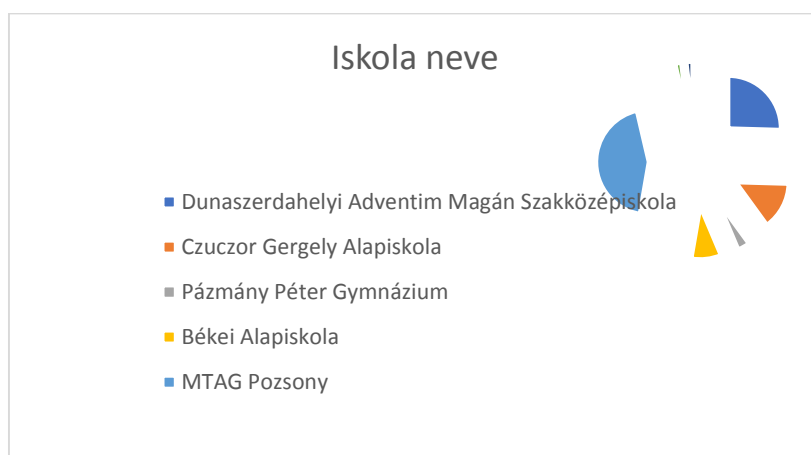
www.skhu.eu

2. Grafikon: nem

A válaszadók nemi felosztása alapján megállapítható, hogy nagyobb részben, 58,4%-ban lányoktól érkezett válasz, kisebb részben, 41,6%-ban pedig a fiúktól. Ez a trend más kérdőíveknél is gyakori, a magyarországi felmérésnél ugyanolyan túlreprezentáltak a lányok.

Ennek kapcsán messzemenő következtetéseket nem lehet levonni, felmérésünkben nem vizsgáltuk külön a nemek közötti válaszadás különbségét.

3. Grafikon: Iskola neve

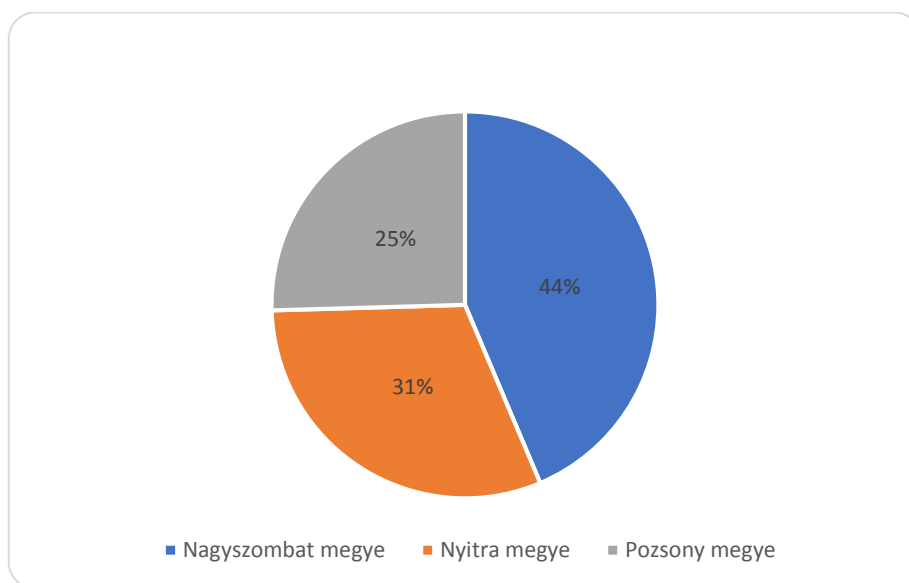
A kutatásban részt vevő iskolák megjelölésre kerültek a kérdőívben. Ugyanakkor a felmérésnek nem volt célja, hogy az egyes iskolák meghatározásával, annak profiljával bármilyen adatokat feltüntessünk, illetve következtetéseket állapítsunk meg a gyerekek válaszaival

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

összefüggésben. Azokat az iskolákat szólítottuk meg, akikkel a legintenzívebb együttműködésünk van, más projektek kapcsán is, részt vettek rendezvényeinken igyekeztünk minden megyét képviseltetni, ami a határmenti viszonylatban Nagyszombat, Pozsony és Nyitra megyét jelenti.

4. Grafikon: lakhely megyék alapján

A válaszadók legnagyobb része Nagyszombat megyéből származik, azaz a 44%-k. Nyitra megyét a válaszadók 31%-a képviseli, és Pozsony megyét mindössze a diákok 25%-a. Az elosztás a Nagyszombat megyei nagyobb mintát azzal magyarázza, miszerint a szervezet székhelye Nagyszombat megyében található, a Nyitra megyei aktivitás az iskolák részéről adott, a Pozsony megyei reprezentációt pedig a Pozsonyi Duna utca adja. Az iskolák nagy része

3.3.A gyermekek informáltsága

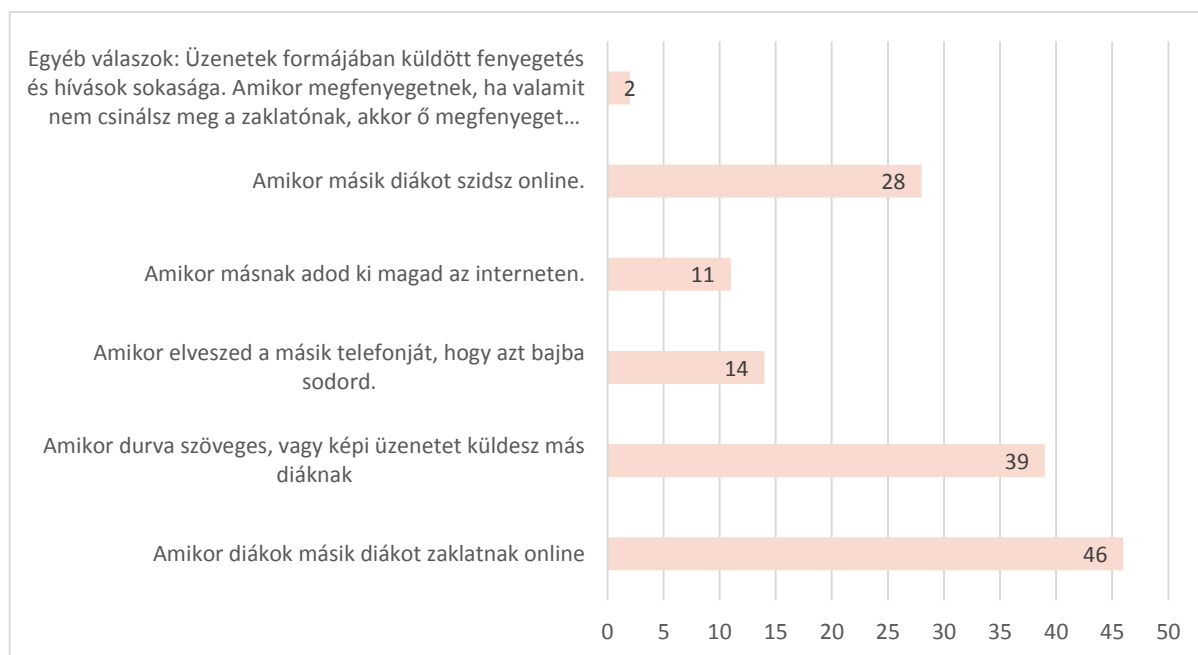
A gyermekek informáltságának felmérése azt adta meg, hogy ki mit ért cyberbullying alatt. Mivel több választ is meg lehetett jelölni, a leggyakoribb válasz a másik diákok zaklatása, a

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

második leggyakoribb válasz a durva szöveges vagy képi üzenet küldése volt. Érdekeség, hogy a válaszok nagyon hasonlóak voltak,

5.Grafikon: Mi a cyberbullying, online zaklatás?

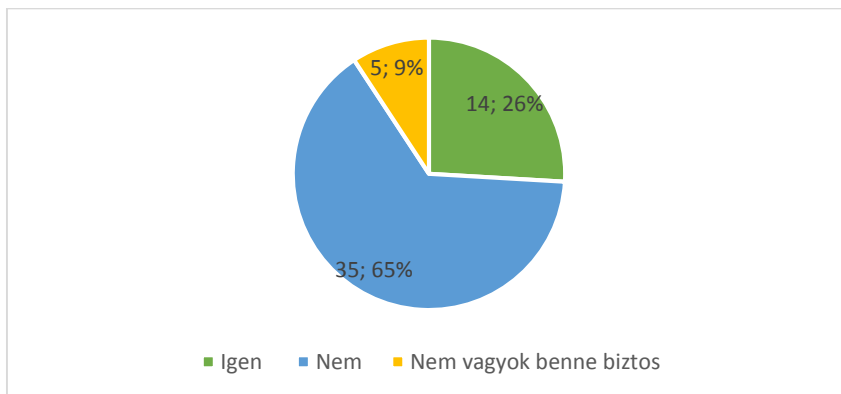
A diákok nagy része, tehát 55ből mintegy 46 egyetértett azzal, hogy a cyberbullying az, amikor diákok másik diákot zaklatnak online. 39 pedig azt gondolja, hogy a cyberbullying magába foglalja a durva szöveges, vagy képi üzenet küldését más diákoknak. A gyermekek közül 14 szerint az online zaklatáshoz sorolhatjuk azt is, amikor valaki elveszi a másik telefonját, hogy azt bajba sodorjuk, és 11%-k ide sorolja még az álprofilok használatát is, tehát, amikor valami másnak adja ki magát az elkövető az interneten. Továbbá úgy gondolják, hogy a cyberbullying lehet Üzenetek formájában küldött fenyegetés és hívások sokasága. Amikor megfenyegetnek, ha valamit nem csinálsz meg a zaklatónak, akkor ő megfenyeget azzal, hogy olyan képet rak ki az internetre az áldozatról, amelyet nem kellene.

3.3. A gyermekek véleménye illetve tapasztalataik

Partnerséget építünk

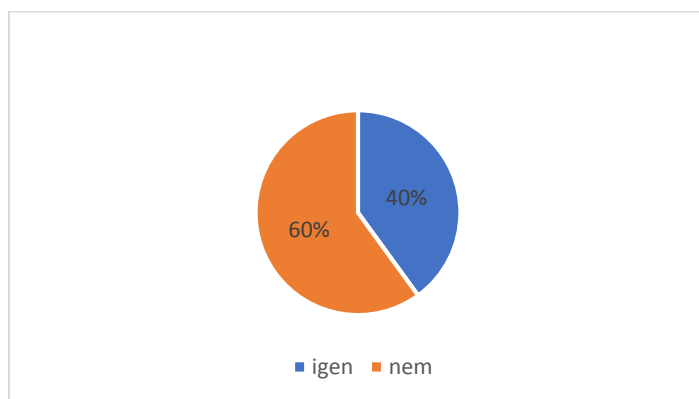
www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

5. Grafikon: Zaklattak már online?

A válaszadók 65%-a nyilatkozik úgy, hogy még nem zaklatták online, viszont a diákok 26%-át érte valamiféle online bántalmazási forma. 9%-k nem tudott választ adni erre a kérdésre. Itt lehet tippelni és köveztetni, hogy vajon miért nem tud 9 százalék, mintegy egytizede a mintának valódi választ adni. Kereshetünk összefüggést a neutrális adatok és az informáltság között korrelációval. Azt látjuk ugyanis, hogy azok a diákok, akik a bullying fogalmát az előző pontokban nem pontosan vagy nem jól definiálták, ebben a kérdésben sem adtak meg pontosabb választ, nem foglaltak álláspontot, nem adtak véleményyt. Ezt a továbbiakban magával vonhatja a tudatlanság és áldozathibáztatás fogalmait is.

7. Grafikon: Amikor online zaklatás áldozata lettél, valakinek jeleztet az esetet?

Ennél a kérdésnél csak azok válaszait vettük figyelembe, akik arra a kérdésre, hogy Zaklattak-e már online igennel válaszoltak. Megkérdeztük, hogy a diákok jelezték-e valakinek az online

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

zaklatás esetét. Nagyobb részük (60%) nemmel válaszolt. Ez a válasz elszomorító, mivel a gyerekek legtöbbje maga néz szembe az online bántalmazás utáni korszakkal.

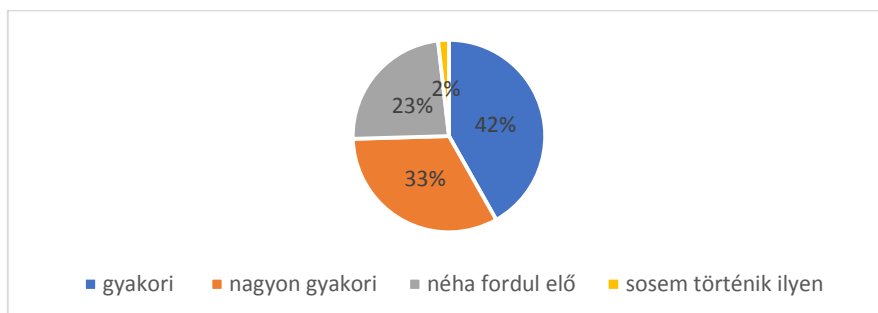
3.4. Ha jelentetted az online zaklatással kapcsolatos eseted, kinek mondtad el?

A gyermekek válaszaik alapján a szüleikben bízhatnak meg leginkább, hisz legtöbbjük szüleit, főként édesanyjuknak jelezték az esetet. Utána következnek a pedagógusok, azon a kategórián belül is az osztályfőnökök. Pár diák úgy is nyilatkozott, hogy a felnőttek mellett a barátaiknak is beszámoltak hasonló esetről. Sajnos előfordulnak olyan diákok is, akik senkinek sem jelentették, hogy online zaklatás áldozatai lettek.

8-Grafikon: Amennyiben nem jelezted az esetet, miért nem tetted meg?

Azokon kívül, akiket nem érintett az online zaklatás, a gyermekek legnagyobb része nem tudta, kinek jelezhetné a történeteket (12%), de volt olyan is, aki félte elmondani (10%) vagy megfenyegette őt a zaklatója, hogy baja esik (2%).

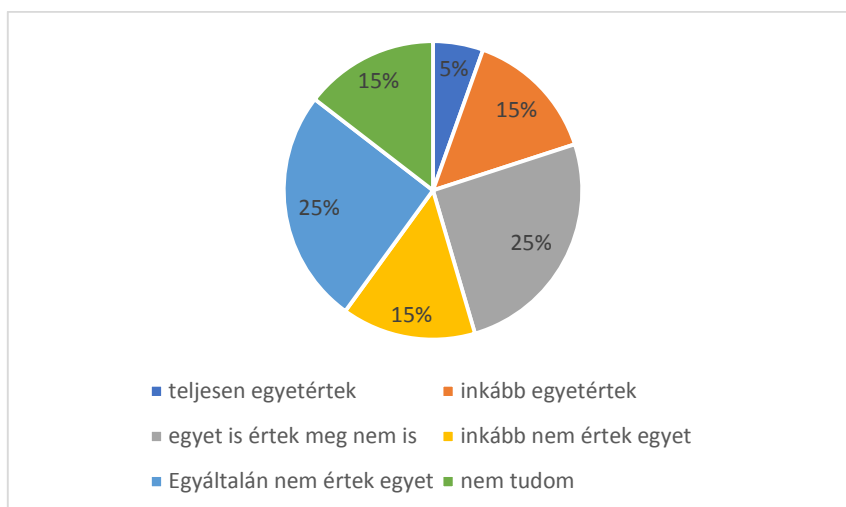
Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

9.Grafikon: Mit gondolsz, mennyire gyakori az online zaklatás?

A válaszadó diákok nagy része szerint (42%) gyakori az online zaklatás. 33%-k gondolja azt, hogy nagyon gyakori, 23%-k hogy néha fordul elő és mindössze 2% gondolja azt, hogy sosem történik ilyen.

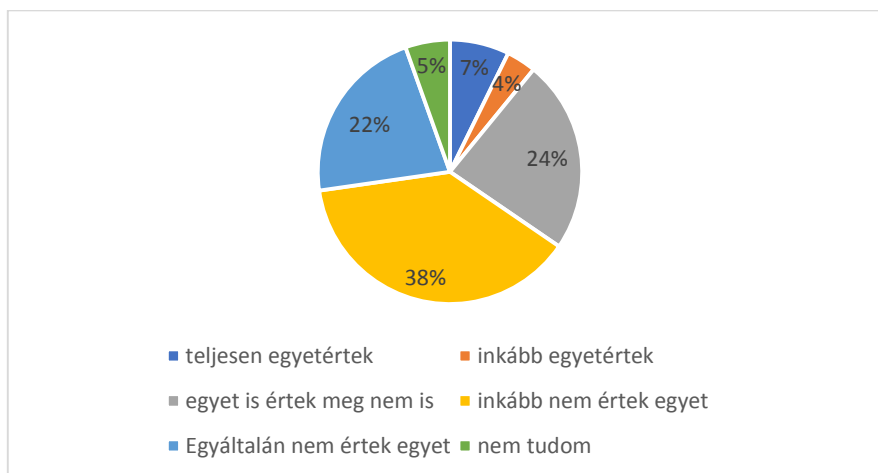
10.Grafikon: Cyberbullying nem nagy ügy a diákok szerint, nem tulajdonítanak nagy jelentőséget neki.

A diákok 25%-a egyáltalán nem ért egyet azzal, hogy a cyberbullying nem nagy ügy a diákok szerint és nem tulajdonítanak nagy jelentőséget neki. Ugyanígy 25%-k egyet is ért az állítással meg nem is. Viszont diákok mindegy legkisebb százalékban (5%) teljesen egyetértenek azzal, hogy a cyberbullying nem nagy ügy.

Partnerséget építünk

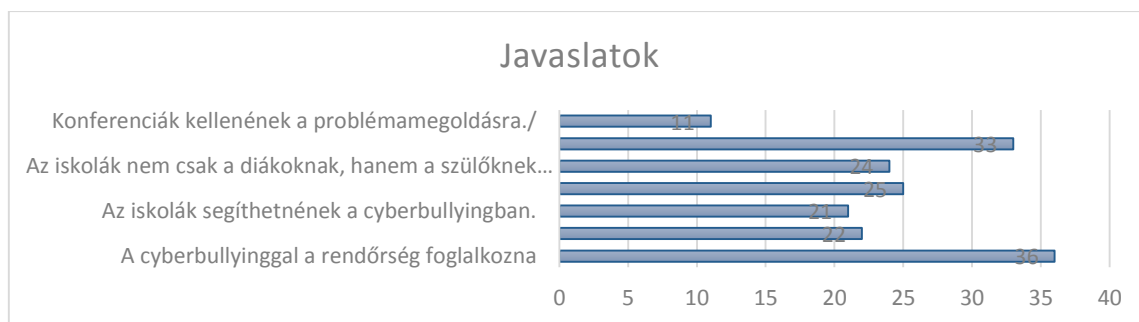
www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

11. Grafikon: A diákok többsége nem tudja, hogy mi a cyberbullying.

Azzal az állításunkkal, hogy a diákok többsége nem tudja mi a cyberbullying a diákok nagyobb része (38%) nem értett egyet és mindössze 4% értett inkább egyet ezzel az állítással.

12. Grafikon: Ha írhatnál egy törvényt, vagy változtathatnál valamit a cyberbullying témájában, mit javasolnál?

Feltettük a kérdést a gyermekek számára, hogy hogyha ők írhatnának törvényt, vagy változtathatnának valamit a cyberbullying témájában, mit javasolnának? A 3 legnépszerűbb válasz szerint a cyberbullying a rendőrség foglalkozna, az iskolai oktatás része lenne a cyberbullying jelensége vagy ifjúsági segélyvonalakat kéne létrehoznunk.

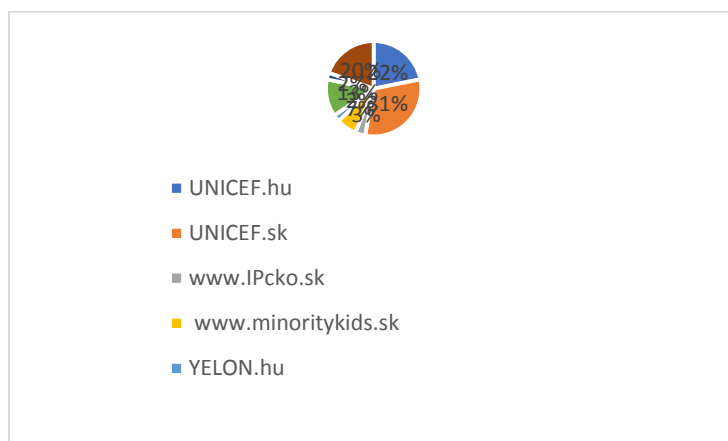
Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

3.5. Mit szeretnél, hogy a felnőttek tudjanak a cyberbullyingról?

A kérdőív ezen részén arra voltunk kíváncsiak, a gyerekek szerint mit kéne tudniuk a cyberbullyingról. Először is fontosnak tartják, hogy a szülők legyenek képben magával a fogalommal, annak következményeivel és vegyék komolyan ezt a jelenséget. Volt, aki szerint főleg a kisebbekre kell odafigyelni, mert ők sokszor nem értik mi történik körülöttük. Fontosnak tartják, hogy ennek nem csak a fiatalok vannak ennek kitéve, hanem az egész társadalom, aki csak jelen van az online térben, legyen az kis iskolás avagy nyugdíjas. Fontos lenne megismertetni a "felnőttekkel", de inkább az egész világgal, hogy több típusa létezik és mind nagyon veszélyes is lehet. Nagyobb hangsúlyt kéne fektetni arra is, hogy a "felnőttek" megértsék, hogy a cyberbullyingtól kialakult depresszió, szorongás, önbizalomhiány, étkezési zavarok, elszigetelődés, öngyilkossági gondolatok igenis ugyanolyan veszélyesek és nem szégyen segítséget kérni, illetve ha tudunk ilyen esetről, akkor az eddigi tapasztalataim alapján általában az a legjobb segítség, ha megmutatjuk az áldozatnak, hogy vannak, akik mellette állnak, támogatják és hogy törődnek vele.

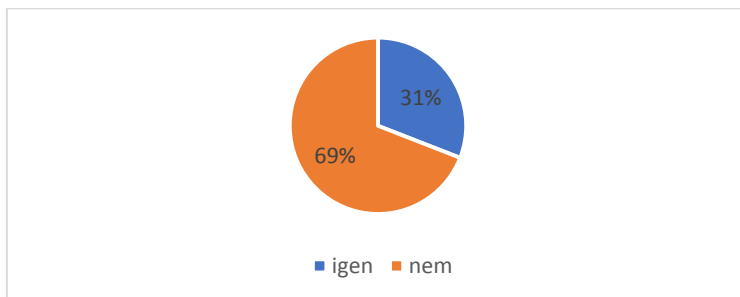
13. Grafikon: Melyik segélyhívó szolgálatot ismered?

A válaszadók a legtöbb esetben az UNICEF.sk- (31%) és az UNICEF.hu (22%) segélyvonalait ismerik. Mögöttük sorakozik kek-vonal.hu, a minoritykids.sk, az IPcko.sk és YELON.hu illetve a ldi.sk. A válaszadók 20%-a ismer egyéb más segélyhívó vonalakat is.

Partnerséget építünk

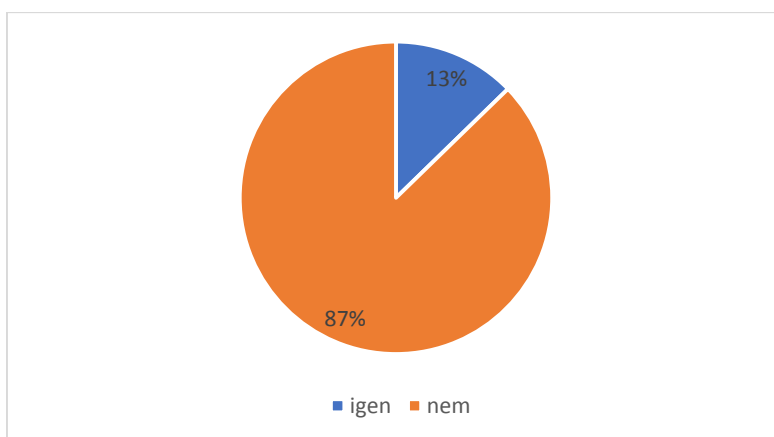
www.rdvegtec-spf.eu

www.skhu.eu

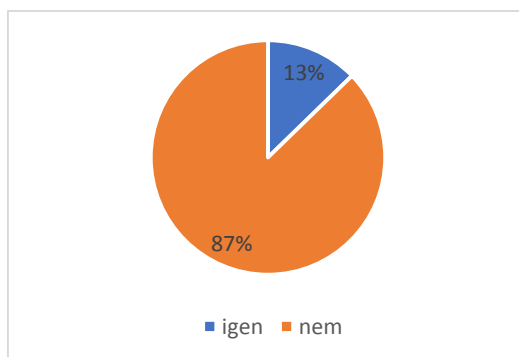
14.Grafikon: Nem tudom mi a cyberbullying.

A diákok nagy része (69%) úgy nyilatkozott, hogy tudja, mi az a cyberbullying.

16.Grafikon: A cyberbulling nem nagy dolog.

A felmérésben résztvevők elsöprö többsége szerint (87%) a cyberbulling nem nagy dolog

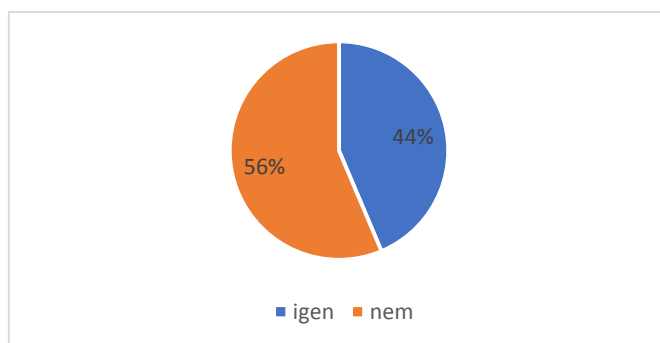
17.Grafikon: Zaklattak online az utóbbi évben.

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

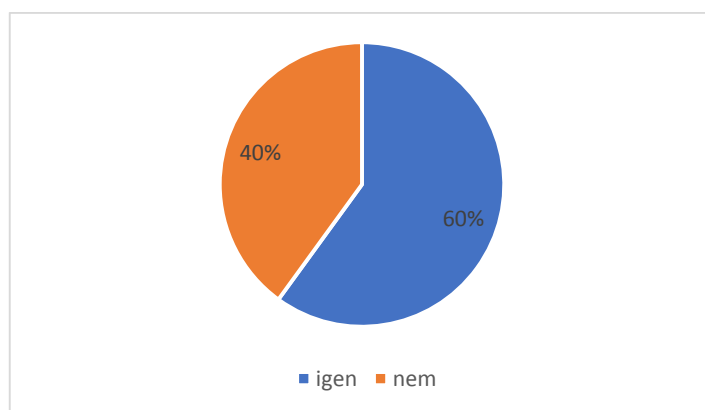
www.skhu.eu

A megkérdezett diákok 13%-át érte online zaklatás az utóbbi évben.

18.Grafikon: A megkérdezettek barátait már zaklatták online.

A diákok 56%-a nyilatkozott úgy, hogy a barátai már voltak online zaklatás áldozatai.

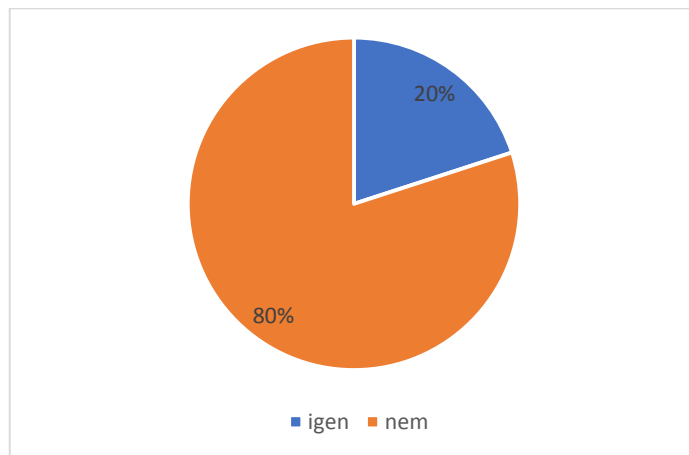
19.Grafikon: Vannak online zaklatások a suliban.

A gyermekek 60%-a nyilatkozott úgy, hogy az iskolás közösségben jelen van az online zaklatás.

Partnerséget építünk

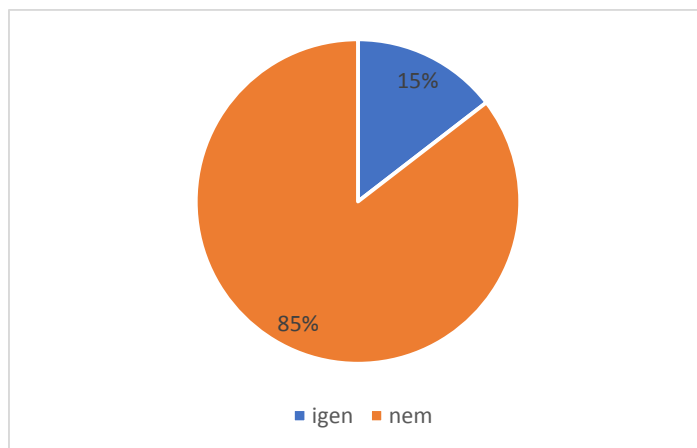
www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

20.Grafikon: Már mondtam/írtam másnak bántó dolgokat, amiket nem gondoltam komolyan.

A diákok válaszai alapján 20%-k mondott vagy írt másnak bántó dolgokat, amiket nem gondolt komolyan.

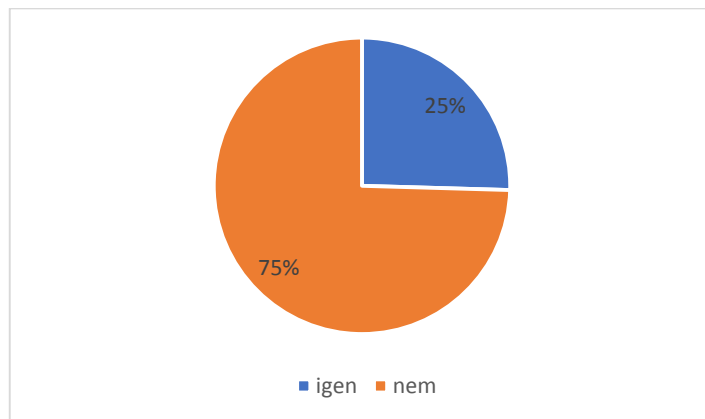
21.Grafikon: Már zaklatott engem egy közeli barátom.

A grafikon alapján a gyermekek 15%-át már zaklatta egy közeli barátja.

Partnerséget építünk

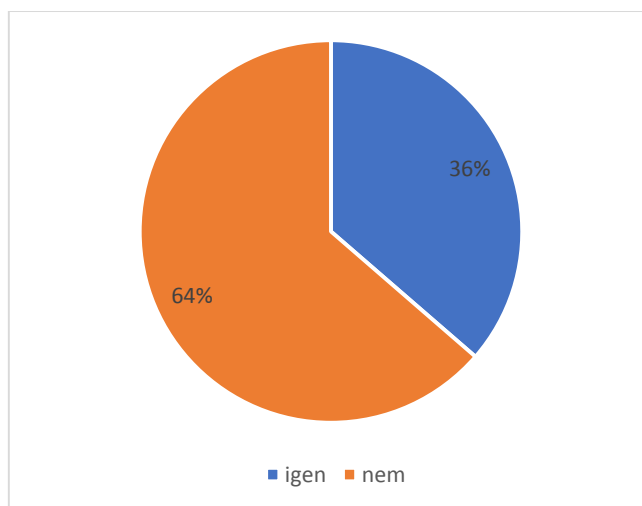
www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

22. Grafikon: Már megesett velem, hogy valaki ellopta a jelszót és feltörte egy fiókomat.

A diákok 25%-val történt meg az az eset, hogy ellopták a jelszójukat vagy valaki feltörte a fiókjukat. Itt láttuk szükségét az online biztonság nevelésének.

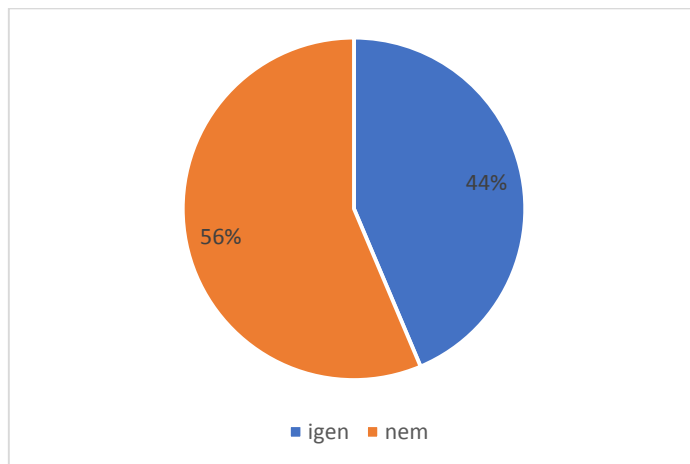
23. Grafikon: Volt, hogy küldtem valakinek valami vicceset, ami számára bántó volt.

A diákok 36%-a küldött már másnak viccesnek vélt, de bántó dolgot másnak. Ezekről a témákról is beszélgettünk az iskolai mediáció kapcsán

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

24. Grafikon: Mások mondtak/írtak rólam bántó dolgokat online, de én másokról nem.

A diákok 44%-a gondolja úgy, hogy mások már mondtak vagy írtak róla bántó dolgokat, de ő másokkal nem tett ilyet.

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

Záró gondolatok

Ahogy felmérésünkben is koncentráltan a cyberbullying jelenségére figyeltünk, így ennek kapcsán a veszély lehet a kiszolgáltatottság, a könnyű és korlátlan elérhetőség, az arctalan, vagy anonim közeg, a rendszeresen vagy akár csak alkalomadtán felbukkanó bántalmazó viszony volt.

A gyerekek z érzés, hogy nem tudod, mikor és mi történhet veled, és hogy mindezt ki vagy kik követik el, ugyanakkor mindig van megoldás, és ami a legfontosabb, mindig van kihez segítségért fordulni. iások 56%-a nyilatkozott úgy, hogy a barátaik már voltak online zaklatás áldozatai. A gyermekek 60%-a nyilatkozott úgy, hogy az iskolás közösségben jelen van az online zaklatás. A diákok válaszai alapján 20%-a, vagyis ötöde mondott vagy írt másnak bántó dolgokat, amiket nem gondolt komolyan. Az is kiderült, hogy a gyermekek 15%-át már zaklatta egy közeli barátja. A megkérdezett diákok 25%-val történt meg az az eset, hogy ellopták a jelszavukat vagy valaki feltörte a fiókjukat. Itt láttuk szükségét az online biztonság nevelésének. A diákok 36%-a küldött már másnak viccesnek vélt, de bántó dolgot másnak. Ezekről a témákról is beszélgettünk az iskolai mediáció kapcsán. Azokon kívül, akiket nem érintett az online zaklatás, a gyermekek legnagyobb része nem tudta, kinek jelezhetné a történeteket (12%), de volt olyan is, aki félte elmondani (10%) vagy megfenyegette őt a zaklatója, hogy baja esik (2%).

A diákok nagy része, tehát 55ből mintegy 46 egyetértett azzal, hogy a cyberbullying az, amikor diákok másik diákot zaklatnak online. 39 pedig azt gondolja, hogy a cyberbullying magába foglalja a durva szöveges, vagy képi üzenet küldését más diákoknak. A gyermekek közül 14 szerint az online zaklatáshoz sorolhatjuk azt is, amikor valaki elveszi a másik telefonját, hogy azt bajba sodorjuk, és 11%-k ide sorolja még az álprofilok használatát is, tehát, amikor valami másnak adja ki magát az elkövető az interneten. Továbbá úgy gondolják, hogy a cyberbullying lehet Üzenetek formájában küldött fenyegetés és hívások sokasága. Amikor megfenyegetnek,

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

ha valamit nem csinálsz meg a zaklatónak, akkor ő megfenyeget azzal, hogy olyan képet rak ki az internetre az áldozatról, amelyet nem kellene.

Az online térben történő szociális kapcsolatok is másféle módon működhetnek, másféle kommunikációs sémákat használva. Számítalan felület áll rendelkezésre, vehető igénybe, szinte korlátár nélkül. A gyerekek, kamaszok életében a társas kapcsolatok a legfontosabbak és a szociális média felületei ebben segíti őket, lehetővé teszi, hogy barátaikkal, családtagjaikkal, vagy sokkal tágabb értelemben is, folyamatos kapcsolatban legyenek egymással, képeket, tartalmakat osszanak meg magukról.

Ezek a közösségi oldalak azonban teret adnak számátalan veszélyhelyzetnek is, magának a cyberbullyingnak. A megosztott információk, kommentek utat engednek a bántalmazási formáknak is, az én határok, a komfort zónákra extrém terhelés hárulhat. A digitális világ életünk része, ezen változtatni nem lehet és nem is szükséges. Abban viszont felnőttként a miénk a felelősség, hogy észrevegyük és tegyünk érte, hogy gyermekeink az online térben is biztonságban lehessenek.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a gyermekek tisztában vannak az online zaklatás fogalmával, jelenségével és nyitottak erre a témára. Szerencsére minden esetben a gyermekek több mint fele úgy fogalmazott, hogy nem történt vele hasonló eset, és akikkel történt jelentették a szüleiknek, tanáraiknak és barátaiknak. Ami véleményünk szerint a legégetőbb probléma a gyermekek körében az a következmények tudatosítása és elindulni a segítségkeresés útján.

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

Felhasznált irodalom

- Izrael, P., Holdoš, J., Ďurka, R., Hasák, M. (2020). EU Kids Online IV v Slovenskej republike. Slovenské deti a dospievajúci na internete: Správa z výskumu. Ružomberok: Katolícka univerzita v Ružomberku.
- Domonkos, K.: Cyberbullying: zaklatás elektronikus eszközök használatával. ELTE PPK, 2014. (Hozzáférés: 2020. január 20.)
- Belsey, B. (2004). Cyberbullying. Retrieved July 15, 2004 from www.cyberbullying.ca
- Willard, N. (2005): Educator's guide to cyberbullying and cyber threats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress. http://www.accem.org/pdf/cbct_educator.pdf

Partnerséget építünk

www.rdvegtc-spf.eu

www.skhu.eu

- Szerzők: PhDr. Livia Bott Domonkos PhD., Dr. Kováčová Margaréta, Mgr. Krisztina Mészáros,,
 - Editor:Flaska Réka
 - **Grafika: Mészáros Krisztina- Cooltúra**
 - **Szerkesztette: Mészáros Krisztina- Cooltúra**
 - **Illusztrálta: Mészáros Krisztina- Cooltúra**
 - Kiadás: első,: e-könyv ©
 - Fotók a kiadvány borítóján és szövegében
 - Cím: Hlavná 30, 93101 Šamorín, oz@futureg.sk
- Lektorálta : PaeDr. Erika Tóth,PhD.
- Grafika INTERREG SK HU Kisprojekt Alap© Láthatósági kézikönyv
- **A dokumentum az Európai Unió támogatásával, az Európai Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg az Interreg V-A Szlovákia - Magyarország Együttműködési Program Kisprojekt Alapjának keretében.**
 - **ISBN 978-80-973227-7-1**

